

*Бундз Р. О.,**кандидат юридичних наук,**асистент кафедри конституційного та міжнародного права**Навчально-наукового інституту права та психології**Національного університету «Львівська політехніка»*

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ

Анотація. З огляду на злочинність як соціально небезпечне явище, перед суспільством постає завдання її мінімізації, зниження до реально ймовірного рівня. Саме такий підхід до проблеми протидії злочинності загалом і їй запобігання зокрема оснований на концепції комплексного використання потенціалу суспільства, держави, громадян щодо реалізації заходів, спрямованих на запобігання кримінальному розвитку подій у країні, регіоні та конкретним криміногенним ситуаціям. Позаяк існування/виникнення злочинних проявів зумовлено суб'єктивними причинами й об'єктивними умовами, загальні заходи запобігання злочинності мають урахувувати ці причини й умови, зокрема бути спрямованими на виявлення детермінант злочинності та розроблення/втілення комплексу дій щодо їх усунення чи нейтралізації.

Діяльність із запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми загалом та з особливою жорстокістю зокрема, має провадитися з урахуванням причин, що їх породжують. Отже, зміст і завдання діяльності щодо запобігання злочинності неповнолітніх полягають в усуненні упущень, негараздів, недоліків у вирішенні суспільних проблем і діяльності відповідних державних і недержавних інституцій, які сприяють формуванню в особистості неповнолітнього суспільно неприйнятної, антисуспільної спрямованості чи криміногенної мотивації.

Тому під загальносоціальним запобіганням злочинам, які вчиняються неповнолітніми з особливою жорстокістю, належить розуміти діяльність державних органів, громадських організацій, суспільства й окремих громадян, яка є тривалою й ураховує специфіку об'єкта запобігання, спрямована на усунення, ослаблення, нейтралізацію комплексу негативних ознак злочинності, а також на формування/виникнення антикриміногенних чинників, сигналом для якої має бути антигромадський вчинок людини, її протиправна поведінка, яка може розвинути й перетворитися на установку на вчинення злочину з особливою жорстокістю.

Ключові слова: неповнолітній, злочинність неповнолітніх, формування особистості злочинця, жорстокість, особлива жорстокість, злочини, що вчиняються неповнолітніми з особливою жорстокістю.

Постановка проблеми. З огляду на злочинність як будь-яке соціально небезпечне явище, перед суспільством постає завдання її мінімізації, зниження до реально ймовірного рівня. Саме такий підхід до проблеми протидії злочинності загалом і їй запобігання зокрема оснований на концепції комплексного використання потенціалу суспільства, держави, громадян щодо

реалізації заходів, спрямованих на запобігання кримінальному розвитку подій у країні, регіоні та конкретним криміногенним ситуаціям.

Запобігання злочинності буквально означає оберігання людей, суспільства, держави від злочинних посягань.

Важливість дослідження загальносоціальних заходів запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми з особливою жорстокістю, в юриспруденції пояснюється тим, що такі дослідження дадуть змогу зрозуміти поняття діяльності різних соціальних суб'єктів щодо впливу на певні об'єкти і явища з метою ліквідації або нейтралізації причин та умов, що породжують злочини.

У кримінологічній літературі наводяться різні класифікації заходів за рівнем запобіжної діяльності та їх характеристика. Наприклад, Г.А. Аванесов, А.А. Герцензон, І.І. Карпеч, А.Е. Жалинський за критерієм спрямованості поділяють запобігання злочинності на загальносоціальне і спеціально-кримінологічне, тоді як застосування кримінального покарання належить до останньої підсистеми. На думку В.С. Устинова, така класифікація неповністю відображає реально наявні елементи запобігання злочинності. Він пропонує класифікувати на загальносоціальне запобігання (непряме) і спеціальне запобігання, яке, своєю чергою, поділяється на кримінологічне, охоронне й кримінально-правове. Крім того, аналізуючи загальносоціальне запобігання злочинності, В.С. Устинов виокремлює «проміжну підсистему». До таких проміжних елементів належать: 1) облік і контроль; 2) позитивне правове регулювання суспільних відносин; 3) правове виховання; 4) цілеспрямоване запобігання незлочинним правопорушенням та іншій поведінці, що відхиляється, безпосередньо пов'язаним зі злочинністю; 5) правову відповідальність за незлочинні правопорушення, що переростають в однотипні злочини [1, с. 151–157].

Тимчасом Г.М. Мінковський поряд із загальносоціальним і спеціальним запобіганням окремо виділяє проміжну профілактику, яка, своєю чергою, взаємодіє й із загальносоціальним, і зі спеціальним запобіганням [2, с. 156–167]. Проміжна профілактика спрямована на запобігання поведінці, що відхиляється, безпосередньо пов'язана зі злочинністю, наприклад, профілактика алкоголізму.

Водночас А.І. Боргова й В.В. Орехова вважають, що запобіжну діяльність варто поділяти на загальносоціальний, спеціально-кримінологічний, індивідуальний і регіональний рівні [3, с. 33]. А.І. Алексєєв пропонує такий поділ системи профілактики: підсистема першого рівня охоплює загальні та спе-

ціальні заходи; запобігання злочинам і припинення злочинів утворюють другу підсистему; загальна й індивідуальна профілактика постають як підсистеми третього виду; як четвертий рівень називає індивідуальну профілактику щодо раніше судимих і несудимих [4].

Мета статті полягає в тому, щоб детально розглянути запобігання злочинності неповнолітніх як сукупність різних заходів і як особливу галузь соціального регулювання, управління соціальними процесами, пов'язаними з реалізацією завдань впливу на злочинність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальносоціальне запобігання має на меті усунення, ослаблення, нейтралізацію загалом негативного комплексу впливу на злочинність, а також виникнення антикриміногенних чинників. Загальносоціальне запобігання охоплює великі, що мають довготривалий характер, види соціальної профілактики в найширшому сенсі цього слова. Це – вирішення значних економічних, соціальних, ідеологічних, політичних, культурно-виховних, організаційно-управлінських та інших проблем життя суспільства в рамках формування та реалізації рішень держави й уряду. Отже, загальносоціальне запобігання посідає одне з пріоритетних місць у державній політиці впливу на злочинність.

Загальносоціальна профілактика злочинності є визначальною підсистемою системи профілактики злочинів, яка охоплює найбільш масштабні, довготривалі й ефективні види діяльності, найбільш значні соціальні заходи в державі та покликана забезпечити правомірну поведінку всіх членів суспільства. Соціальним адресатом загальної профілактики може бути й усе населення держави, й населення окремих її регіонів чи місцевостей.

Реалізація загальносоціальних заходів дає змогу створити економічні, організаційні, політичні й інші умови для ефективного здійснення спеціально-кримінологічних заходів.

Загальні заходи запобігання спрямовані на вирішення глобальних, загальних економічних і соціальних проблем, які не є спеціально орієнтованими на боротьбу зі злочинністю, однак, з огляду на виняткову значущість для економічного, духовного й соціального життя суспільства, здатні вирішити проблему боротьби зі злочинністю.

Загальну профілактику злочинів розуміють також як «діяльність щодо виявлення детермінант злочинності, а також розроблення і здійснення заходів, спрямованих на їх усунення чи нейтралізацію» [5, с. 141].

Сучасне суспільство володіє значним арсеналом засобів впливу на людину, формування її морального обличчя, правової свідомості. Серед них провідну роль відведено засобам масової інформації – пресі, радіо, телебаченню й кінематографу. Нині все більше усвідомлюється важливість завдання повніше та ефективніше використовувати на це кошти для вирішення нагальних проблем, що стоять перед суспільством.

Не менш вагоме значення для профілактики злочинності мають загальносоціальні заходи щодо підтримки розвитку освіти й культури в суспільстві, збереження й розвитку нашого духовно-морального спадку. Достовірно встановлена чітка залежність між освітнім і культурним рівнем людей, їх вихованням і ризиком учинення злочинів. Не можна недооцінювати в цьому сенсі значення педагогічного та правового виховання населення, як і протидії «антивихованню», яке здійснюють деякі ЗМІ, що пропагують всездозволеність, жорстокість, під-

міну культури її сурогатами, елементи кримінальної субкультури тощо [6, с. 26].

В умовах переходу до ринкових відносин особливої значущості набуває державна та громадська підтримка соціально незахищених верств населення, а також формування й реалізація ефективної молодіжної політики, зокрема щодо задоволення суспільно значущих інтересів і потреб молоді у сферах загальної та професійної освіти, культури, дозвілля й праці; технічне та технологічне переоснащення підприємств і всебічне скорочення некваліфікованої ручної праці; зміцнення служб зайнятості населення; створення ефективної системи підготовки, перепідготовки кадрів і підвищення їх кваліфікації; розвиток малого й середнього бізнесу, що забезпечує населення новими робочими місцями. Перелічені та інші соціальні заходи відіграють роль у нейтралізації об'єктивних і суб'єктивних факторів, що детермінують учинення злочинів з особливою жорстокістю.

Створення на державному рівні системи психолого-психіатричної допомоги, раннього виявлення та діагностування відхилення в психічному розвитку особистості (у навчальних закладах) здатне позитивно позначитися на запобіганні злочинності неповнолітніх. Надважливу роль у запобіганні злочинності неповнолітніх має розвиток дозвілля й формування здорової культури відпочинку, поступове викорінення аморальних традицій, які жорстко пов'язують відпочинок з уживанням спиртного. Держава має забезпечити громадянам можливість зняття стресів у рамках здорового способу життя. Значущим є також заходи щодо зменшення безробіття і зниження ефекту його негативних психологічних наслідків.

Висновки. Діяльність щодо запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми загалом і з особливою жорстокістю зокрема, має провадитися з урахуванням причин, що їх породжують. Отже, зміст і завдання діяльності щодо запобігання злочинності неповнолітніх полягають в усуненні упущень, негараздів, недоліків у вирішенні суспільних проблем і діяльності відповідних державних і недержавних інституцій, які сприяють формуванню в особистості неповнолітнього суспільно неприйнятної, антисуспільної спрямованості чи криміногенної мотивації.

Отже, під загальносоціальним запобіганням злочинам, які вчиняються неповнолітніми з особливою жорстокістю, належить розуміти діяльність державних органів, громадських організацій, суспільства й окремих громадян, що має довготривалий характер і враховує специфіку об'єкта запобігання, спрямована на усунення, ослаблення, нейтралізацію негативного комплексу впливу на злочинність, а також антикриміногенних чинників. Сигналом для такого запобігання має бути антигромадський вчинок людини, її протиправна поведінка, яка може розвинутися й перетворитися на установку на вчинення злочину з особливою жорстокістю.

Література:

1. Устинов В.С. Система предупредительного воздействия на преступность (криминологические и уголовно-правовые проблемы) : дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 1988.
2. Криминология / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. Москва, 1998.
3. Долгова А.И. Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних. Москва, 1981.
4. Криминология : курс лекций / под ред. А.И. Алексеева. Москва, 1998.

5. Курило В.І., Михайлов О.С., Яра О.С. Кримінологія: Загальна частина : курс лекцій. Київ : Кондор, 2006. 192 с.
6. Медицький І.Б. Запобігання злочинності : навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2008.

Bundz R. General social measures to prevent crimes committed by minors with particular cruelty

Summary. In of view of a crime as any socially dangerous phenomenon, the society faces the task of minimizing it, reducing it to a realistic level. Just that very approach to the problem of combating crime in general and its prevention, in particular, is based on the concept of the integrated use of the potential of society, the state, and citizens for the implementation of measures aimed at preventing the criminal development of events in the country, region and specific crime-related situations. Since the existence/occurrence of criminal manifestations is conditioned by the subjective reasons and objective conditions, general preventive measures should take into account these reasons and conditions, in particular, aimed at identifying crime determinants and developing/implementing a set of actions to eliminate or neutralize them.

Activities aimed at preventing crimes committed by minors in general and with particular cruelty in particular, should be taken into account for the reasons that give rise to them. Consequently, the content and objectives of the work on the prevention of juvenile delinquency are to eliminate omissions, problems, shortcomings in solving social problems and the activities of the relevant state and non-state institutions that promote the formation in a minor personality of socially inappropriate, anti-social orientation or criminal motivation.

Therefore, under general and social preventions of crimes committed by minors with particular cruelty, one must understand the activities of state bodies, public organizations, society and individual citizens, which occupies a long time and takes into account the specifics of the object of the warning, aimed at elimination, weakening, neutralization of a complex of negative signs of crime, as well as the formation/occurrence of anticriminogenic factors, the signal for which must be an anti-social act of a person, her unlawful behavior, which can develop and transform into a motivation for committing a crime with particular cruelty.

Key words: juvenile, juvenile delinquency, formation of the offender's personality, cruelty, special cruelty, crimes committed by minors with particular cruelty.